

فرزند آوری از منظر آموزه های اسلامی
حمید ستوده
استادیار دانشگاه علوم پزشکی ایران

قانون زوجیت از نگاه تکوینی، پدیده‌ای طبیعی و حاکم بر مجموعه هستی است که انسان نیز جزئی از این مجموعه شمرده می‌شود. ازدواج، از نگاه تشریح، عملی مستحب است. چه اینکه در آیاتی از قرآن کریم، سخن از اهمیت آن به میان آمده، تشویق به تزویج و ترغیب به آن شده، آرامش، رأفت و مهربانی از ثمرات آن تلقی گشته،^۱ در نهایت، از نکاح، بسان میثاقی محکم یاد شده است.^۲ همچنین، این مسئله، از سنن مؤکد پیامبران،^۳ به ویژه، پیامبر اسلام صل الله علیه و آله است.^۴ حکمت تشریح آن نیز امتداد نوع بشر، طهارت نسل او،^۵ و سبک کردن بار وی، از رهگذر پاسخ صحیح به ندای غریزه و حفظ عفت قلمداد شده است.^۶

فضیلت ازدواج، از دیدگاه روایات به حدی است که این مسئله، پس از اسلام، مهم‌ترین فایده و مزیت برای یک مسلمان شناخته می‌شود؛^۷ چه اینکه هیچ بنا و کانونی نزد خداوند، محبوب‌تر از تشکیل خانواده نیست و از خلال آن است که نیمی از دین انسان، حفظ و تکمیل گشته،^۸ اعبادت شخص متأهل بر مجرد فضیلت می‌یابد؛^۹ و این یعنی، سلامت و امنیت فردی و اجتماعی انسان، در گرو ازدواج است؛ چرا

-
- ۱ . ذاریات: ۴۹
 - ۲ . نور: ۳۲
 - ۳ . روم: ۲۱
 - ۴ . نساء: ۲۱
 - ۵ . رعد: ۳۸
 - ۶ . مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت: الطبع و النشر، چاپ اول، ۱۴۱۰ق، ۱۰۰، ۲۲۰.
 - ۷ . شوری: ۱۱؛ نحل: ۷۲.
 - ۸ . نساء: ۲۷، ۲۸.
 - ۹ . کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران: اسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق، ۵، ۳۲۷.
 - ۱۰ . همان، ۳۲۸.
 - ۱۱ . همان، ۳۲۹.
 - ۱۲ . همان: ۳۲۸

که بیشترین خطر و تهدید در ضابطه معیشت انسانی، مربوط به نظام خانواده خواهد بود. از این رو، تجرد و عزب ماندن، مکروه و محکوم است؛ و به ویژه، آن جا که این مسئله، سبب رهبانیت و ریاضت منفی باشد که از آن نهی شده است؛ زیرا خودداری از ازدواج، سبب عدم تعادل رفتاری و چه بسا، فساد شخصیتی یا بیماری جسمی و روانی است.

به هر روی، در اردیبهشت سال ۱۳۹۳ سیاست‌های کلی جمعیت در ۱۴ بند از سوی مقام معظم رهبری دام عزه‌العالی ابلاغ شد. در این سیاست‌ها، به مواردی مانند ارتقاء پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی، رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج، اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران بویژه در دوره بارداری و شیردهی و پوشش بیمه‌ای هزینه‌های زایمان و درمان ناباروری مردان و زنان، تحکیم بنیان و پایداری خانواده با اصلاح و تکمیل آموزش‌های عمومی درباره اصالت کانون خانواده و فرزند پروری و با تأکید بر آموزش مهارت‌های زندگی و... اشاره شده است.

همچنین، ترویج و نهادینه سازی سبک زندگی اسلامی - ایرانی، ارتقاء امید به زندگی، تأمین سلامت و تغذیه سالم جمعیت و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، فرهنگ سازی برای احترام و تکریم سالمندان، توانمندسازی جمعیت در سن کار، باز توزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت، حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق مرزی و کم تراکم و ایجاد مراکز جدید جمعیتی، مدیریت مهاجرت به داخل و خارج، تشویق ایرانیان خارج از کشور برای حضور و سرمایه‌گذاری، تقویت مؤلفه‌های هویت‌بخش ملی - ایرانی و اسلامی - انقلابی، و نیز ارتقاء وفاق و همگرایی اجتماعی و رصد مستمر سیاست‌های جمعیتی از دیگر مفاد سیاست‌های کلی جمعیت است.

با توجه به اهمیت این موضوع، این پرسش مطرح می‌شود که از دیدگاه فقه و آموزه‌های دینی، حکم فرزندآوری و تکثیر و تعدد اولاد چیست؟

در منابع و متون دینی، روایات فراوانی از اهل بیت (علیهم السلام) رسیده است که با بررسی و نسبت سنجی آنها می‌توان حکم این موضوع را مشخص کرد. برخی از روایات دلالت دارند هنگام ازدواج، زنی را انتخاب کنید که فرزند زیاد می‌آورد:

حضرت باقر(ع) فرمودند: «رسول خدا (ص) فرمود: با دختر باکره ای که زیاد فرزند می آورد، ازدواج کنید و با زن نازای زیبا ازدواج نکنید؛ زیرا من روز قیامت به فزونی جمعیت شما بر امت های دیگر مباهات می کنم». این روایت به روشنی دلالت بر مطلوب بودن داشتن فرزند دارد؛ به طوری که شارع مقدمس مسلمانان را تشویق می نماید که با زنی ازدواج کنند که بتواند فرزندان بیشتری بیاورد.

در روایت دیگری، امام صادق(ع) فرمودند:

مردی نزد حضرت رسول (ص) آمد و گفت: ای پیامبر خدا! دختر عمویی داریم که زیبایی و حُسن و دین او را می پسندم؛ ولی نازا است، پیامبر(ص) فرمود: با او ازدواج نکن؛ زیرا حضرت یوسف در دیدار با برادرش پرسید: چگونه پس از من توانستی با زنان ازدواج کنی؟ پاسخ داد: پدرم به من فرمان داد و چنین گفت: اگر می توانی فرزندانی پدید آوری که زمین را آکنده از تسبیح کنند، ازدواج کن. امام فرمود: فردای آن روز مردی نزد پیامبر (ص) آمد و همان پرسش را مطرح کرد، پیامبر (ص) فرمود: با زن سَوَاء که فرزند زیادی می آورد، ازدواج کن؛ زیرا من در قیامت به فراوانی مسلمانان بر سایر امت ها تفاخر می کنم. راوی می گوید: پرسیدم «سواء» چیست؟ امام فرمود: زن زشت منظر.^۲

بنابراین، مطابق این حدیث، مسلمانان تشویق به ازدواج با زنی شده اند که فرزندان بیشتری می آورد و مطلوب بودن ازدواج با زن ولود را به سبب تفاخر پیامبر(ص) به زیادی امتش بر امت های دیگر بیان می کند؛ چرا که از این رهگذر، به تعبیر این حدیث شریف، زمین به وسیله تسبیح کنندگان خدا سنگین خواهد شد. در این باره روایاتی دیگری نیز وجود دارد که مسلمانان را تشویق به ازدواج می کند و تعلیل آن را داشتن و آوردن فرزند زیاد و افتخار پیامبر (ص) به کثرت امتش می داند؛ به عنوان نمونه، امام صادق (ع) از پیامبر خدا (ص) نقل می کند که ایشان فرمودند: «ازدواج نمایید؛ زیرا من در فردای قیامت به فزونی شما بر امت ها افتخار می کنم؛ تا جایی که فرزند سقط شده با انتظار و ناراحتی بر در بهشت می آید،

۱. کلینی، ابو جعفر محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۳۳۳.

۲. همان، ص ۳۳۳.

به او گفته می‌شود: وارد بهشت شو. در پاسخ گوید: خیر؛ وارد بهشت نمی‌شوم؛ مگر این که پدر و مادرم پیش از من وارد آنجا شوند.^۱

در این روایت و احادیث دیگری که سخن از افتخار پیامبر (ص) به زیادی امتش رفته است، دلالت به مطلوبیت فرزندان شدن می‌کند.

برخی از روایات نیز وارد شده است که دلالت می‌کند مطلوب است بر تعداد فرزندان افزوده شود؛ به عنوان نمونه، امام سجاد (ع) فرمودند: «از سعادت مرد داشتن فرزندان است که از آنها یاری جوید».^۲

ابن بکیر می‌گوید که در نامه‌ای از امام کاظم (ع) پرسیدم: پنج سال است که از بچه دار شدن اجتناب می‌کنم؛ زیرا همسرم از این کار ناخشنود است و می‌گوید: برای من تربیت و نگه داری فرزند با کمبود مالی مشکل است. شما چه می‌فرمایید؟ امام در پاسخ نوشت: در پی فرزند دار شدن باش؛ زیرا روزی او را خدا می‌دهد.^۳

برخی از روایات نیز دلالت بر آن دارد که عزل کاری ناپسند است و برای جواز چنین کاری، شرایط ویژه‌ای را برمی‌شمارند؛ به عنوان نمونه، از امام باقر (ع) یا امام صادق (ع) درباره حکم عزل پرسیدند، فرمود: «با کنیز اشکال ندارد. ولی نسبت به زن آزاد این کار را ناپسند می‌دانم، مگر هنگام ازدواج، با وی شرط شود».^۴ بنابراین، با نهی مشروط امام (ع) از عزل درباره همسر آزاد از یک طرف، و نیز با توجه به اینکه به طور معمول با قرار گرفتن نطفه در رحم احتمال بارداری افزایش می‌یابد و سبب زیاد شدن نسل و فرزندان می‌شود، استحباب داشتن فرزند و افزایش نسل بدست می‌آید.

نتیجه سخن

نتیجه آنکه در مورد تعداد فرزند در روایات، عددی خاصی مشخص نشده ولی جهت‌گیری کلی آموزه‌های اسلامی به سمت فرزند

۱. همان، ص ۳۳۴.

۲. همان، ج ۵، ص ۲۵۷.

۳. همان، ج ۶، ص ۴.

۴. طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، تهذیب الأحکام، تهران، دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق، ج ۷، ص ۴۱۷.

زیاد داشتن است و فرزند آوری را یک نوع کمال و مزیت برای یک مسلمان، به حساب می‌آورد و از آن به عنوان مایه تفاخر پیامبر اکرم (ص) و پشتوانه خانواده و مایه انس و دلگرمی تعبیر می‌کند. از این رو، به طور کلی، اصل ازدیاد نسل مسلمانان، مطلوب و مستحب خواهد بود. با این توصیف و با توجه به ابلاغ سیاست‌های کلی جمعیت از سوی مقام معظم رهبری دام عزه العالی شایسته است تا وزارت بهداشت، به ترویج فرهنگ فرزند آوری، توجه بیشتری داشته باشد.